

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2023
CİLT: 8
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 04.06.2023
Kabul Tarihi: 19.06.2023
Yayımlanma Tarihi: 21.06.2023

ARTICLE INFO

Submitted date: 04.06.2023
Accepted date: 19.06.2023
Published date: 21.06.2023

e-ISSN 2547-9865

I. Justinianus Dönemi'nde Konstantinapol'un İmarı

Reconstruction of Constantinople under Justinian I

Esra BEYGİRLİOĞLU

Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Tarih ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi
esrabeygirlioglu@gmail.com,
0000-0002-0914-7231

Öz

I. Konstantinos tahta geçtiğinde hedefini Roma İmparatorluğu'nun başkentine yapılan saldırılar nedeniyle daha doğuda yeni bir başşehir aramaya yöneltmiştir. Bu amaçla en uygun yer olarak, coğrafi konumu kadar siyasî, askerî ve ticarî bakımdan da merkez olma özelliğine sahip, Asya ile Avrupa'nın birleştiği noktada bulunan Konstantinapol'ü seçmiştir. Yeni başşehirin inşasına 324 yılında başlamıştır. Başşehir Yeni Roma, İkinci Roma veya kurucusuna izâfeten Konstantinopolis adıyla tanınmıştır. Şehrin inşasında Roma örnek alınmıştır. İmparator I. Justinianus, Backhos-Sergios Kilisesini yani bugünkü Küçük Ayasofya Kilisesi'ni yaptırmıştır. Bu dönemde çıkan Nika İsyanı ile Konstantinopol'ün eski ihtişamlı görüntüsü yerle bir olmuştur. Bu yangında Ayasofya Kilisesi yok olmuştur. I. Justinianus, bu olaydan sonra şehri eski ihtişamlı görüntüsüne kavuşturmak için imar çalışmalarına başlamıştır. Bu imar çalışmaları kapsamında su sarnıçları, hamamlar, kiliseler, anıtlar vb. yapıların birçoğu yeniden kurulurken bazıları ise restore edilerek tekrar hayata geçirilmiştir. Bu çalışmada da I. Justinianus'un 6. yüzyılda başlattığı imar programı ile Konstantinapol'de yaptırdığı ve restore ettirdiği yapıların tarihine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konstantinapol; I. Justinianus; Ayasofya; Yerebatan Sarnıcı; Aya İrini.

Abstract

When Constantine I acceded to the throne, he aimed to seek a new capital city further east due to the attacks on the capital of the Roman Empire. For this purpose, he chose Constantinople as the most suitable place, which has the feature of being a political, military and commercial center as well as its geographical location, located at the junction of Asia and Europe. The construction of the new capital began in 324 CE. The capital city was known as New Rome, Second Rome or Constantinople after its founder. Rome was taken as an example in the construction of the city. Emperor Justinian I had the Backhos-Sergios Church, that is today's Little Hagia Sophia Mosque, built. With the Nika Revolt that broke out in this period, the old magnificent image of Constantinople was destroyed. Hagia Sophia Church was destroyed in this fire. After this event, I. Justinianus started reconstruction works to restore the city to its former glory. Within the scope of these reconstruction works, water cisterns, baths, churches, monuments, etc. While many of the structures were rebuilt, some were restored and brought back to life. In this study, I. Justinianus' zoning program started in the 6th century and the history of the buildings he had built in Constantinople and the buildings he had restored are included.

Keywords: Constantinople; I. Justinianus; Hagia Sophia; Basilica Cistern; Aya İrini.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

Giriş

323 yılında imparator olan I. Konstantinos başkenti Byzantion şehrine taşımayı hedeflemiştir. 330 yılında ise Byzantion başşehir olarak seçilmiştir. Bundan sonra ise bu şehre Konstantinopolis ismi konulmuştur.¹

Şehrin inşasını Roma örnek alınarak inşa edilmiştir. Augusteion Meydanındaki Milion Taşı, ülkenin diğer ülkelere olan uzaklığın kilometre başlangıç noktasını gösteriyordu. İlk dini yapı olarak 'kutsal barış' anlamına gelen Aya İrini Kilisesi inşa edilmiştir. Kentin dokusu gün geçtikçe gelişirken sokak ve evlerin yapısı maddi imkanlara göre şekillenmiştir. Zenginlerin evleri iki katlı inşa edilirken, yoksulların evleri topraktan kulübe şeklindedir.²

Şehrin merkezi ise halkın toplanma yeri olarak da ifade edilen Augusteion Meydanıdır. Bu meydana pazarlar ve birçok dükkân vardı. Bunların yanında halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için hastane ve yetimhane gibi kurumlar da inşa edilmiştir. Şehrin su ihtiyacını karşılamak için ise sarnıçlar yapılmıştır. İlk su tesisi ise 373 tarihinde yapılan su kemeridir.³

İmparatorluğun her geçen gün büyümesiyle I. Justinianus, Konstantinos'un belirlediği sınırların artık aşılması gerektiğini düşünmüş ve yeni mahalleler kurdurarak şehrin sınırı batı kıyısına kadar uzanmıştır. Burada yazlık mahalleler inşa edilmiştir. Böylelikle Konstantinapol'un ihtişamı ile Orta Çağ'ın başşehri olmuştur.

I. Justinianus döneminde Nika İsyanı'nın temel sebebi yaptığı yüksek vergilerdendir. Halkın vergiler için gösterdiği memnuniyetsiz tavırları Justinianus'u kendisinin de bir zamanlar tarafı olduğu Maviler grubundan destek için onlara başvurmuştur. İmparatorluk sürecinde siyasi güç olan Maviler ve Yeşiller, Ocak 532 yılında yaşanan aralarındaki bir çatışma sonucu Konstantinapol mahkemelerinde yargılanarak haklarında idam kararı çıkmıştır. Fakat celladın toy oluşundan idam başarısız olmuştur. Çevredeki taraftarları bundan istifade onları kurtarmış ve birlik olan bu iki grup halkı da teşvik ederek ayaklanma çıkarmışlardır. Ayaklanma sırasında şehri tahrip edip bir de yangın çıkarmışlardır.⁴ Bu isyan ile Konstantinopolis'in eski ihtişamlı görüntüsü yerle bir olmuştur. Ayasofya kilisesi yanmış, anıtlar, kiliseler yıkılmıştır. Bu yıkımdan sonra şehri eski haline getirebilmek için I. Justinianus, ilk adımı atarak imar planını oluşturmuştur.

¹ Hülya Tezcan, Topkapı Sarayı ve Çevresi'nin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve otomobil Kurumu, İstanbul, 1989, s.9.

² Işın Demirkent, İstanbul, TDV İslâm Ansiklopedisi, 2001.

³ Sevcan Yıldız, Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri, Detay Yayıncılık, Ankara, 2017, s.67.

⁴ Susan Wise Bauer, Ortaçağ Dünyası, çev. Mehmet Morali, Alfa Basımevi, 2014, s. 232.

1. I. JUSTINIANUS'UN KONSTANTINAPOL'UN İMARINA YÖNELİK FAALİYETLERİ

Justinianus 527-565 tarihleri arasında Doğu Roma imparatoru olmuştur. I. Justinianus oldukça başarılı bir imparator olmuştur. O'nun dönemi imparatorluğun zirve dönemi olmuştur. O, yaptığı mimari çalışmalarla bu başarısını kazanmıştır.⁵ Justinianus'un dönemi yaptığı başarılı çalışmaları sayesinde "Altın Dönem" olarak isimlendirilmiştir.⁶ I. Justinianus, iktidara geldiğinde I. Anastasios döneminde inşasına başlanan çalışmaları sürdürmüştür.⁷ Bu doğrultuda imar programında bazı yapıların restore edilmesi, bazılarının ise yeniden inşa edilmesi planlanmıştır.⁸

Justinianus mimari çalışmalarını Roma Kültüründen esinlenerek yapmıştır⁹ Bu sebeple yapıların boyutları büyük ve görkemli yapılmıştır.¹⁰

İktidarının ilk yıllarında dini ve sivil yapılar inşa ettirmiş olan Justinianus'un eserlerinden biri Barkhos-Sergios kilisesi yani bugünkü Küçük Ayasofya Camiidir. 532 yılında çıkan Nika ayaklanması sonucu çıkan yangında şehirdeki binalar, kiliseler ve hamamlar küle dönmüştür. Kısa sürede gücünü toparlayarak Konstantinopolis'i eski haline getirebilmek için imar programını faaliyete geçirmiştir.¹¹ Bu programın ilk temelleri Nika ayaklanması sonucunda Ayasofya'nın yeniden inşa edilmesi ile gerçekleşmiştir.¹²

Kentleri bayındır hale getirerek yeni yaşam alanları oluşturan imparator, bu kentleri kurarken ihtiyaçları göz önünde bulundurarak akarsu yataklarının yollarını değiştirip su yolları ve yapılarını onarmış, hatta bazılarını yeniden yapmıştır.¹³

İmar programı kapsamında sadece kent yapılarını, kiliseleri ve su yapılarını değil imparatorluğun bir uçtan bir uca tüm savunma hatlarını da onarmış ve inşa ettirmiştir.

Justinianus tahta geçmeden önce amcası Justinianus döneminde Blechnai Kilisesini ve onunla birlikte başka kilise yapılarını da onarmıştır.¹⁴ Justinianus'un onarımını yaptığı kiliselerden biri de Ravenna'daki San Vitale Kilisesi'dir.¹⁵

Hamamda yıkanma geleneğini tekrar canlandırmak isteyen I. Justinianus, kentlerde hamamlar kurdurmuştur. Var olanları restore ettirmesi onun imar programı kapsamındadır. Bu

⁵ Cyril Mango, Bizans Mimarisi, çev. Mine Kadiroğlu, İstanbul, 2006, s.83.

⁶ A. A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, çev. Arif M. Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s.235.

⁷ Michael Grant, Roma'dan Bizans'a İ.S. Beşinci Yüzyıl, çev. Z.Zühre İlkelen, Homer kitabevi, İstanbul, 2000, s.157.

⁸ M.L. Levchenko, Bizans Tarihi, çev. Maide Selen, Doruk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 111

⁹ Timothy E. Gregory, Bizans Tarihi, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019, s.141.

¹⁰ Yıldız, a.g.e., 2017, s.93.

¹¹ Gregory, a.g.e. 2020, s.148.

¹² Mango, a.g.e. 2006, s.84.

¹³ M.L. Levchenko, Bizans Tarihi, çev. Maide Selen, Doruk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 111.

¹⁴ John J. Norwich, Bizans I. Erken Dönem, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013, s.162.

¹⁵ Mango, a.g.e, 2006, s.121.

hamamlar yapı olarak duvar tekniği ile tuğladan örülmüş, gösterişsiz bir yapı olarak oluşturulmuştur.¹⁶

Justinianus, Anadolu'da yaptırdığı yapılarda mühürlü tuğla ve taşlar kullanarak duvar örgüsü ile bu yapıları simgeleştirmiştir. Başkentte yaptırdığı yapıların bir kısmı da bu tarzda yapılmış olsa da en çok almaşık duvar örgüsü ile kesilmiş taşlardan yapılmış yapılar bulunmaktadır.¹⁷

1.1. SERGIOS- BAKCHOS KİLİSESİ

I. Justinianus döneminde 526-530 yılları arasında bugünkü Küçük Ayasofya Camii olarak adlandırılan yapı inşa edilmiştir.¹⁸ I. Justinianus'un rüyasında Aziz Sergios ve Bakchos'u gördükten sonra bu kiliseyi yapmaya karar vermiştir.¹⁹

Sergios – Bakchos Kilisesi, şekil olarak diğer kiliselerden daha farklı bir şekilde inşa edilmiştir.²⁰ Dairesel bir yapı olarak kurulan bu tip kiliselerin tamamını kapsayacak şekilde kubbeler yapılmıştır.²¹ Saray bazilikal tipli ve merkezi planla yapılmıştır.²² Kilise sekizgen ve yarım daire şeklinde yapılmıştır. Kilisenin köşegenlerinde ikişer sütun vardır. Bu sütunlara ise çeşitli süsleme ve kabartmalar yapılmıştır. Sütunların malzemesi ise somaki mermeridir.²³ Kilisenin iç kısmındaki kuşak çizgisinde I. Justinianus ve Theodora'nın isimleri yer almaktadır.

Sergios-Bakchos kilisesinin üst katında galeri, alt katında ise dehlizler vardır. Bu kilise bizlere erken dönem Bizans sanatını anımsatmaktadır. Merkezi planlı olarak inşa edilen bu kilisenin yanına başka bir kilise daha inşa edilmiş olup günümüze kadar ayakta kalmıştır.²⁴ Daha sonrasında II. Bayezid döneminde camiye çevrilen bu yapıya barok sanatına göre minare eklenmiştir.²⁵

1.2. AYASOFYA

Ayasofya, nesiller arası bir simge niteliğindedir.²⁶ I. Justinianus döneminde aynı isimle aynı yerde 3. kez yapılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Ayasofya, ismini Hz. İsa'nın bilgeliğinden almıştır.²⁷

¹⁶ Paul Arthur, Bizans Dönemi'nde Hierapolis (Pamukkale), Ege Yayınları, İstanbul, 2006, s.145.

¹⁷ Fırat Düzgüner, Justinianus Dönemi'nde İstanbul'da Yapılar Procopius'un Birinci Kitabının Analizi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s.11.

¹⁸ Yıldız, a.g.e., 2017, s.54.

¹⁹ Semavi Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, İstanbul, CİLT 3, s.523.

²⁰ Mango, a.g.e. 2006, s.93.

²¹ Sevcan Yıldız, Kiliseden Camiye Bizans Mimarisi, İksad Yayınevi, Ankara, 202, 17.

²² M. Akif Aydın, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, cilt VIII., İSAM, İstanbul, 2015, s.43.

²³ Yıldız, a.g.e. 2017, s.71.

²⁴ Mango, a.g.e, Bizans Mimarisi, çev. Mine Kadiroğlu, İstanbul, 2006, s.85-87.

²⁵ Yıldız, a.g.e., 2017, s.71.

²⁶ Mango, a.g.e., 2006, s.90.

²⁷ Gregory, a.g.e. 2020, s.148.

II. Constantinos, 360 tarihinde ilk Ayasofya'yı bazilika şeklinde inşa etmiştir. Fakat daha sonra 404 yılında çıkan yangında bu Ayasofya yok olmuştur. 415 yılında ise ikinci bir Ayasofya inşa edilmiştir.²⁸ Bu Ayasofya'nın bir kısmı ise Nika isyanı sonucunda çıkan yangında yanmıştır. Yangından geriye kabartmalı bir sütun kalmıştır.²⁹

Ayasofya'nın yapımında mimarlar yerine bilim adamlarından yardım almıştır. Ünlü matematikçi Anthemios ve Miletli Isidoros Ayasofya'nın planına katkı sağlayan bilim insanlarıdır.³⁰ Anthemios, yapay depremler, fırtınalar yaratmış, doğadaki nesnelere ayımsını yapabilmiş ve geometrik şekilleri de resmedebilmiştir. Bunların birçoğunu kaleme aldığı "Önemli Mekanik Aygıtlara Dair ve Yanan Aynalar Hakkında" eseri vardır. Diğer bilim insanı olan Isidoros'un, tonoz yapımı üzerine yazıları vardır.³¹

Yapımı 5 yıl 10 ay sürmüş olan Ayasofya'nın dış yapısında bulunan sütunlardan bu yapının kubbeli bazilika plan tipiyle oluşturulduğu anlaşılır.³² Bu tipteki bazilikaların en önemlisi Ayasofya'dır.³³

Ayasofya'nın yapım planında kubbesi yan duvarlarından bağımsız olarak ve zemini ise dikdörtgen şekilde inşa edilmiştir. Malzeme olarak ise iç kısmında kireçtaşı dış yapısında da taş ve tuğla kullanılmıştır.³⁴ Kubbesi 31 m. çapında 62 m. yüksekliğinde, Doğu ve Batı yönlerinde yarım kubbeler bulunmaktadır.³⁵ Duvarların belirli kısımlarında mermer kaplamalar³⁶ ve mozaikler kullanılmıştır.³⁷ Bu mermerler Yunanistan, Mısır, Afrika ve Anadolu'dan Konstantinapol'e getirilmiştir.³⁸ Bizans dönemi mimari yapılarında genel olarak dış görünüş yerine iç kısımlarına daha çok önem verilmiştir.³⁹

Ayasofya, Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında Konstantinapolis'i fethinden sonra camiye dönüştürülmüştür. 29 Mayıs 1453'te Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldığı anda Ayasofya bir sığınma yeri idi. 1 Haziran 1453'te ise İstanbul'daki Cuma namazı burada kılındı ve Ayasofya'nın cami olarak işlev göreceği açıklandı.⁴⁰

²⁸ Yıldız, a.g.e. 2017, s.110.

²⁹ Michael Grant, Roma'dan Bizans'a İ.S. Beşinci Yüzyıl, çev. Z.Zühre İlkelen, Homer kitabevi, İstanbul, 2000, s.104.

³⁰ Gregory, a.g.e. İstanbul, 2020, s.149.

³² Aydın, a.g.e. 2015, s.43.

³³ Aydın, a.g.e., 2015, s.41.

³⁴ Mango, a.g.e. 2006, ss.93-94.

³⁵ Gregory, a.g.e. 2020, s.148.

³⁶ A. A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, çev. Arif M. Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s.236.

³⁷ Engin Akyürek, Sanatın Ortaçağı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997, s.81.

³⁸ Yıldız, a.g.e. 2017, s.111.

³⁹ Grant, a.g.e. 2000, s.157.

⁴⁰ Procopios, İstanbul'da Justinianus Dönemi'nde Yapılar Birinci Kitap, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994, s.18.

YEREBATAN SARNICI

Yerebatan Sarnıcı, I. Justinianus zamanında inşa edilmiştir. Bu sarnıç Nika isyanındaki yangında su depolama alanını çoğaltmak amacıyla kullanılmıştır. Yerebatan Sarnıcı, Batık Saray ve Bazilika Sarnıcı gibi isimlerle de anılmaktadır.⁴¹

İlk başlarda Büyük Saray'ın su ihtiyacı karşılayan bu sarnıç, sonrasında etrafındaki evlerin, Konstantinapol'ün 1453 yılında fethinden sonra ise Topkapı Sarayı'nın bahçesi için kullanılmaya başlanılmıştır.⁴²

Sarnıç, 140 x 70 metre karelik bir alana 80 bin metre küp su ihtiyacını karşılayacak düzeyde yapılmış olsa da su miktarı mevsimsel olarak değişiklik göstermektedir. Su seviyesindeki bu değişiklik sütunlardaki izlerden takip edilmekteydi. Sarnıç, toplamda 366 sütundan oluşan her biri 12 sütun olan dikdörtgen planlı tuğlalarla inşa edilmiş bir yapıdır.⁴³ Bu sütunlara yapılan süslemeler ise genel olarak Korint üslubunun Bizans üslubuna benzetilmiş halidir.⁴⁴ Sütunların bazısının üzerinde oyma süslemeler vardır.⁴⁵ Sarnıcın iç duvarları ise su geçirmeyen Horasan harcı ile sıvanmıştır. Sarnıç, çapraz şekilde yerleştirilmiş tonozların üzerindeki mermer sütunlarla kaplı tepesi kubbeli bir yapıdır.⁴⁶

1.3. AZİZ HAVARİLER KİLİSESİ

Aziz Havariler Kilisesi'ni ilk başta İmparator Contanstinus inşa ettirmiştir. Bu kilise zamanla yıkılacak duruma gelmesi sebebiyle I. Justinianus, Anthemius ile Isidor'u görevlendirerek planı haç şeklinde çizilmiş kiliseyi inşa ettirmiştir. Farklı bölümlerden oluşan bu kilise kutsal emanetleri korumaktadır.⁴⁷

Konstantinapolis'in, 1453 senesindeki fethettikten sonra bu yapıya minare eklenerek camiye dönüşmüştür.⁴⁸

BÜYÜK SARAY (KUTSAL SARAY-MAGNUM PALATIUM)

I. Constantinus, imparatorluğunu sürdürmek ve yaşamını devam ettirmek amacıyla Konstantinapol'ün doğusuna 330 yılında bir saray yaptırmıştır.⁴⁹ Bu saray, İmparator Sarayı olarak da bilinir.⁵⁰

⁴¹ Yıldız, a.g.e, 2017, s.108.

⁴³ Mango, a.g.e. 2006, s.99.

⁴⁴ Yıldız, a.g.e. 2017, s.108.

⁴⁵ Yıldız, a.g.e. 2017, s.108.

⁴⁶ Yıldız, a.g.e. 2017, s.67.

⁴⁷ Radi Dikici, Bizans İmparatorluğu Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s. 147.

⁴⁸ A. A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, çev. Arif M. Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s.237.

⁴⁹ Yıldız, a.g.e. 2017, s.105.

⁵⁰ Yıldız, a.g.e. 2017, s.105.

Bugünkü Sultan Ahmet Camii meydanında bulunan yapı, imparatora ait odalar, toplantı salonları, kilise ve depolardan oluşmaktaydı. 532 yılında çıkan yangında yanmış olan sarayı I. Justinianus kendi oluşturduğu imar planıyla yeniden yaptırmıştır.⁵¹

Justinianus'dan sonraki imparatorlar sarayın duvarlarını renkli mermerler ve mozaiklerle süslemiş, yapının içerisine çeşitli sosyal faaliyetlerde kullanılacak salonlar eklemişlerse de 1200'lü yılların ortasında uğradığı istilalar sonucu yıkılmıştır.⁵²

1.4. JÜSTİNYEN SÜTUNU

Jüstinyen Sütunu, kaynakların verdiği bilgilere göre Ayasofya'nın güneybatısında bulunmaktadır. Bu yapının I.Theodosius tarafından inşa edildiği de söylenmektedir.⁵³

Bugünkü Ayasofya Meydanında kendi adıyla isimlendirilen bu sütunun üstünde at heykeli bulunmaktadır.⁵⁴ Tunçtan yapılmış olan bu atlı heykel için süvari olduğu tasvir edilir. Heykeli sol elinde yerküre ile dünyayı hâkimiyeti altında olduğu mesajı verilmiştir.⁵⁵ Heykel, yedi basamaklı mermerden yapılmış bir sütundan oluşmaktadır. İmparator Justinianus'un başarılarının anısına dikilmiştir. Osmanlı devleti tarafından 16. yüzyıl'da yıkılmıştır.⁵⁶

1.5. AUGUSTAİON MEYDANI

Burası şehrin doğu bölümünde önceden pazar alanı olarak kullanılmaktaydı. Ayasofya ve Büyük Sarayı da içine alan Augustaion Meydanında birçok hamamda yer almaktaydı.⁵⁷ Alan Hipodrom ve Yerebatan Sarnıcı'nı da içine almaktaydı.

Çevresi 150 metre kare bir alan olan Augustaion Meydanı zamanla tören meydanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bundan sonra ise buraya 'Ayasofya Meydanı' denilmiştir. Ayasofya Meydanı yapım öncesinde dikdörtgen şeklinde planlanmıştır. Bu yapı Nika isyanı sonucunda yıkılmıştır. Daha sonra ise I. Justinianus tarafından özgünlüğü bozulmadan tekrar inşa edilmiştir. Bu meydanın tam ortasına ise I. Justinianus kendi adıyla anılan sütunu diktirmiştir.⁵⁸

1.6. CHALKE KAPISI

Chalke kapısı Konstantinopolis'in Büyük Saray'ının bronz renkli tören kapısıdır. Kapı, Augustion Meydanı'na açılmaktaydı.⁵⁹ Kapının girişinde çeşitli heykeller ve mozaikler bulunmaktadır. I. Justinianus döneminde yaşanan Nika isyanında yıkılmış ve yeni bir planla

⁵¹ Petrus Gyllius, İstanbul'un Tarihi Eserleri, çev. Dr. Erendiz Özbay, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.

⁵² Werner Jobst, İstanbul Büyük Saray Mozaigi, çev. Sevil Gülçur, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1997, s.13.

⁵³ Yıldız, a.g.e., 2017, s.66.

⁵⁴ M. Akif Aydın, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, cilt VIII., İSAM, İstanbul, 2015, s.38.

⁵⁵ Fırat Düzgüner, Justinianus Dönemi'nde İstanbul'da Yapılar Procopius'un Birinci Kitabının Analizi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004, s.74.

⁵⁶ Annie Pralong, Bizans - Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, s.21.

⁵⁷ Pralong, a.g.e. 2016, s.9.

⁵⁸ Yıldız, a.g.e. 2017, s.102

⁵⁹ Basri Kabasoy, İstanbul ve Boğaziçi, Samer Yayınları, Kahramanmaraş, 2021, s.153.

tekrar kurulmuştur.⁶⁰ Chalke Kapısı'ndan Augustion Meydanı'ndan Ayasofya'nın yukarı katına ulaşılabilirdi. Procopius'un *Yapılar* adlı kitabına bakacak olursak Chalke Kapısı, etrafı surlarla çevrili bir daireye benzetilmektedir. Sekiz kemerli, dört kemerin üstüne kubbenin konulduğu duvarların mozaiklerle süslendiği bir yapının kapısı olduğu söylenir. Kapı 1200'lü yıllarda yıkılmıştır.⁶¹

1.7. AYA İRİNİ

Konstantinapol'un ikinci büyük kilisesi olan Aya İrini Ayasofya caminin arkasında yer almaktadır. Bu kilise I. Justinianus zamanından önce Bizans Katedrali işlevini görmekteydi.⁶² Bu yapı Nika isyanında yanmıştır. Daha sonra 537 yılında I. Justinianus tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu yapının planı Yunan haç planına göre yapılmıştır. Bu yapı dört tonozlu üstü kubbeli olarak yapılmıştır. Bu yapıda inşaat malzemesi olarak kireçtaşı ve beyaz mermer kullanılmıştır.⁶³

Aya İrini Kilisesi, bazilika planı ve Yunan Hac planının birleşiminden oluşmuş bir mimari yapıdır. Yapının dış görünüşü estetsiz, alt yapısı bazilika üstü kapalı Yunan Haç planlıdır. Süslemeler arasında Kemer bölümünde Tevrat'ta geçen bir cümle yer alır. Ayasofya ve Aya İrini kiliseleri ilk başta aynı bahçe içerisindeyken zamanla taşlarla çevrelenerek Aya İrini Kilisesi patrikhaneye dönüştürülmüştür. Bizans kiliselerinden camiye dönüştürülmeyen tek yapıdır. Bunun nedeni ise, saray çevresinde kalmış olmasıdır.⁶⁴

Sonuç

Sonuç olarak I. Justinianus Bizans'a en parlak dönemini yaşatmıştır. I. Justinianus mimarlık alanında yaptığı çalışmalarla bunu gerçekleştirmişti diyebiliriz. Yaptırdığı göz alıcı kiliseler, su sarnıçları ve anıtlar bunun en önemli kanıtlarıdır. 532 yılındaki Nika isyanı sırasında çıkan yangında şehirdeki binalar, kiliseler vb. yapılar yanarak yok olmuştur. Bunun üzerine I. Justinianus imar programını faaliyete geçirmeye karar vermiştir. Bu program sayesinde I. Justinianus, sadece kent yapılarını, kiliseleri ve su yapılarını değil imparatorluğun her anlamda gelişmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu programın ilk temelleri Ayasofya'nın yeniden inşası ile gerçekleşmiştir. I. Justinianus, yeni yapıların yanı sıra bazı yapıları restore ederek de kenti eski halinden öteye Roma şehri ruhunu yaşatacak şekilde imar ettirmiştir. Tüm bunların sonucunda I. Justinianus, Konstantinopolis'i insanların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirerek bir Orta çağ başşehri konumuna getirmiştir diyebiliriz.

⁶⁰ Procopios, İstanbul'da Iustinianus Dönemi'nde Yapılar Birinci Kitap, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994, s.31.

⁶¹ Kabasoy, a.g.e. 2021, s.157.

⁶² Hülya Tezcan, Topkapı Sarayı ve Çevresi'nin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve otomobil Kurumu, İstanbul, 1989, s.143.

⁶³ Yıldız, a.g.e. ,2017, s.119.

⁶⁴ Orhan M Bayrak, Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 274.

Kaynakça

Hülya Tezcan, Topkapı Sarayı ve Çevresi'nin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve otomobil Kurumu, İstanbul, 1989.

Işın Demirkent, İstanbul, TDV İslâm Ansiklopedisi, 2001.

Doç. Dr. Sevcan Yıldız, Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri, Detay Yayıncılık, Ankara, 2017.

Cyril Mango, Bizans Mimarisi, çev. Mine Kadiroğlu, İstanbul, 2006.

A.A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, çev. Arif M. Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.

M.L. Levtchenko, Bizans Tarihi, çev. Maide Selen, Doruk Yayınevi, İstanbul, 2007.

Timothy E. Gregory, Bizans Tarihi, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

John J. Norwich, Bizans I. Erken Dönem, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013.

Paul Arthur, Bizans Dönemi'nde Hierapolis (Pamukkale), Ege Yayınları, İstanbul, 2006.

Fırat Düzgüner, Justinianus Dönemi'nde İstanbul'da Yapılar Procopius'un Birinci Kitabının Analizi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004.

Semavi Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, İstanbul, CİLT 3.

M. Akif Aydın, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, cilt VIII., İSAM, İstanbul, 2015.

Michael Grant, Roma'dan Bizans'a İ.S. Beşinci Yüzyıl, çev. Z.Zühre İlkelen, Homer kitabevi, İstanbul, 2000.

Engin Akyürek, Sanatın Ortaçağı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997.

Procopios, İstanbul'da Iustinianus Dönemi'nde Yapılar Birinci Kitap, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994.

Radi Dikici, Bizans İmparatorluğu Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

Petrus Gyllius, İstanbul'un Tarihi Eserleri, çev. Dr. Erendiz Özbay, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Werner Jobst, İstanbul Büyük Saray Mozaiği, çev. Sevil Gülçur, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1997.

Annie Pralong, Bizans - Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016.

Basri Kabasoy, İstanbul ve Boğaziçi, Samer Yayınları, Kahramanmaraş, 2021.

Orhan M. Bayrak, Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1992.

Susan Wise Bauer, Ortaçağ Dünyası, çev. Mehmet Moralı, Alfa Basımevi, 2014.